

№17

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВІК

РОМАНИЯ

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВІЛЕ

Ціна договорна

середа, 27 листопада 2002 року

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ ЗА СПРИЯННЯ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ "ВІДРОДЖЕННЯ"

ДУМКИ З ПРИВОДУ

СОСТАР Е РОМЕН ЧІ МУКЕН ПГЕН'ЕРЕ ПГУРАНЕ ПГРАЛЕНЦА - ТЕ ДІКГЕН ПЕН АНДЕ ІНДІЯ? ЧОМУ РОМІВ НЕ ПУСКАЮТЬ НА ЗУСТРІЧ ІЗ СВОЇМИ ПРЕДКАМИ - ВИХІДЦЯМИ З ІНДІЇ?

Нещодавно лидер Українського народного руху, депутат Верховної Ради Юрій Костенко зізнався, що нелегальні мігранти України обходяться для нашої держави в кругленьку суму. На засіданні сесії Парламентської Асамблеї Ради Європи, відомий парламентарій сказав буквально таке (цитуємо за газетою громадських організацій "Злагода", № 5, жовтень 2002 року). "... останніх чотири роки близько 95% порушників державного кордону України складають нелегальні мігранти, які використовують Україну, як транзитну державу для подальшого пересування в краї-

ни Західної Європи." Популярно кажучи, щорічно на утримання нелегальних мігрантів України необхідно 200 тис. євро. Цілком закономірними є публікації в мас-медіа про те, що нелегальні мігранти різними способами намагаються перетнути державний кордон. Ось і в перший декаді листопада газета Верховної Ради України "Голос України" розказала своїм читачам, що в кузові КамАЗу було поміщено майже 170 чоловік. Серед нелегальних мігрантів - 41 жінка й десятеро дітей віком від одного до 14 років. Тут були представники десяти країн. Вони прибу-

ли до Києва з Москви. Ясна річ, не за так собі, а за кілька сотень зелених перевозили цей живий товар води з Закарпаття і Львова.

Тижнева газета Карпатської України "Карпатський голос" днем подала інформацію про затримання в одній із областей ДАІ вантажівки з "гуманітарною допомогою" (за документами), яка прямувала до Німеччини. "Гуманітаркою" вивісили 162 негри та інші мігранти.

Закарпатські незалежні тижневики "PIO", "Fest", інші видання друкували сенсаційні матеріали про "нелегалів".

(Закінчення на 2 стор.)

Ця дівчинка, яку бачите на руках варівської ромки, народилася під час горенаду-1998 року.

Книга в газеті

Аладар АДАМ,
Юлія ЗЕЙКАН,
Євгенія НАВРОЦЬКА

Парно бар ай кало кінно

БІЛИЙ КАМІНЬ З ЧОРНОЇ КАТІВНІ

Від редакції. Ми починаємо друкувати художньо-документальний твір "Білий камінь з чорної катівні", хоч усвідомлюємо: це нелегко робити в газеті. Виникає багато проблем.

Найголовніша - жанрова незвичність. Досі історична наука замовчує факти ромського Голокосту на Закарпатті. Беремо на себе страх і ризик бути першими й викликати "вогонь на себе". До того ж у газеті можна подати лише частину з книги, яку планується видати вже наступного 2003-го року.

Отож зично твору доброї дороги. Щасті їй та авторам!

Слово до читачів

У вас, дорогий читачу, якої б національності не були, серце здригнеться, коли дізнаєтесь: нацисти переслідували й знищували в Закарпатті не лише євреїв, а ромів.

Ми, автори цих художньо-документальних оповідей, були серед тих волонтерів, які допомагали заповнювати анкети у різні роки на отримання компенсацій за злочинну політику нацистської Німеччини.

Чи хтось досі, а мовимо про кінець 2002-го року, іх, себто компенсації, отримав? Ні. Чому? Лише окремі роми, наявіть ті, які досі є живуть, маючи поза собою ліга, проведені в своїх та чужих краях на примусових роботах та концентраках, мають на руках довідки чи інші страшні папери.

Мовчать українські архіви. Російські теж. Як і угорські, куди неоднораз зверталися.

У кожній області діють відділення

Фонду "Взаєморозуміння і примирення", які займаються збором матеріалу і заповненням анкет. У тому числі Закарпатський. Зі своїм штатом. Та чим вони допомогли ромам? А нічим!!!

Багатостраждальна наша Україна ніяк не спроможеться повернути архіви, вивезені після "текачепе" в Москву. Та її у своїх власніх - обласному та філіалі в м.Берегові - ніяк не домогтися ладу. Чому? Місцеві архіви, частково Другової світової війни, вивезені в Угорщину, складовою частиною якої було й Закарпаття.

Автори цієї книги розіслали, й продовжують діяти це робити, листи, запити-звернення в українські та зарубіжні архіви. В надії, сподіваючись: серія ж бо у тих, хто там працює, не кам'яні.

20 листопада 2002 року

Частина I. Живі свідчать ГОЛГОТА СВАЛЯВСЬКОЇ РОМКИ

Її розповідь була настільки вражаюча, що не хотілося вірити. Досі було відомо, що у далеких суворих краях Заполяр'я чи не кожний п'ятій мешканець - українець. Їх везли туди в основному на категору, аби фізично знищити в новітніх катівнях сталінської епохи, започаткованих ще "другом усіх дітей і народів світу" - Леніним.

Сьогодні лише привідкривається схрони КДБ із справами рабів того часу. Та її значна частина архівів вивезена. До нас лише із споминів колишніх політв'язнів Воркути, Інти, Ухти доходить відомості про окремих ромів, які сиділи у в'язницях. Правда, ім усмі система інкримінувала кримінальні злочини: крадіжки, розбій, жебрацтво.

Недавно ми дізналися, що роми мучилися не лише у Заполяр'ї, а й у безкраїх лісостепах Сибіру.

Не хочемо переповідати від себе, аби чогось не вигадати, бодай окремих деталей, історію страдницького життя свалявської ромки Явки Терпак.

-2-

РОМ-ПРЕС

**Про допомогу
малозабезпеченим
сім'ям**

Київ. Президент України Леонід Кучма підписав закон про внесення змін до деяких законів України з питання на дання допомоги малозабезпеченим сім'ям.

**Про державну
підтримку засобів
масової інформації**

Глава держави підписав Закон "Про внесення змін до Закону України "Про державну підтримку засобів масової інформації та соціального захисту журналістів".

**Про надання
пільгових
кредитів
молодим сім'ям**

Президент України Леонід Кучма дав доручення Уряду забезпечити видлення коштів, передбачених у Державному бюджеті України на 2002 рік, для надання пільгових довгострокових державних кредитів молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам на будівництво (реєстрацію) житла.

**Боротьбу з
тероризмом очолив
Президент**

Київ. Як повідомили ЗМІ, Леонід Кучма підписав Указ про створення антизбройного Центру. Його основне завдання - боротьба з тероризмом. Президент сам очолить цей Центр з надією, що він працюватиме ефективно.

Спомин із юності

- Годували страшно. Вдосвіта відчинялися двері хати одної, другої, четвертої, десятої, заледве виходили господині й половозм на пустир, що бовванів поза табором, шукали лободу, кропиву, аби зварити дітям таку-ську зупу.

Наши зелені гори довкола ніби понімали з відчая. Досі годували весною, влітку, восени, аж до самої весни грибами, ягодами, диким кропом, усіякі зілля змогли знайти від різних болістей. А тут...

Наче гріх якийсь з неба спустився на Сольву (Сольва - тодішня назва Свальви, з 1957 року - місто районного підпорядкування - авт.). Таке не припинилося б, що з приходом у ромський табір почали виробляти угорські пір'янки (жандарми) та німецькі солдати. З табору никому не вільно було виходити без дозволу. Він був оточений колючим дротом. Майже поруч табором знаходилася військова частина, яка охороняла небезпечних для гортівського уряду злочинців, - а це були і українці, і роми, і словаки.

Мені трудно переповідати бачене, пережите. На гадку приходять окремі уривки, я пораз вночі, коли не можу заснути, бо часто пухнуть ноги і я лікую їх народними методами, та й ние спина, болять руки. Старість - не радість... Затимілася мені страшна картина пережитого.

...Захворіла на тифус (тиф). Моя волосся, якому заздріли подруги, - хвиляєте і чорне, поголили. Та ще й побили до того ж. Після той біди, пам'ять стала такою "м'якою", що губила не те, що імена. Сорок і один тиждень у гарячці, мареннях провела у Берегівському тифусовій лінниці, як тоді називали цей шпиталь. Часто привіважався мені наш табір, потік за ним. На його берегах росла лоза, лобода та жалива (кропива), яку не раз збирала.

Коли вже почала приходити до себе, поверталася пам'ять, то побачила: шпиталь повний людьми: русини, наші роми. Спадала довкола ніч. З'являлися криті чимось, ніби брезентом, машини, з них німці виштовхували просто на землю (інколи тягли за ноги, пораз розгойдуючи хворих). Згодом тих, які подавали ознаки життя, коли були вільні місця, то заносили у тифусовий шпиталь, а як не було їх - прихіджали інші машини, ніби закриті фургони, й туди закидували тифозних.

Ніч ховала приїзди і від'їзди машин. Хворі у приміщеннях намагалися не стогнати. Кохен зойк міг повернутися для них смерть. Черговий санітар у задушливих палатах під час нічних обходів показував на тапчани, де лежали хворі, на рядна й говорив, що ці люди не житимуть на цьому світі.

І ще кілька споминів із життя уже в таборі-гетто.

-3-

(Закінчення. Поч. на 1 стор.)

"Закарпатська правда", "Старий замок" буквально минулого четверга повідомила, що останніми днями закарпатські прикордонники затримали 50 осіб, підозрюючи у незаконному перетині кордону. На Берегівщині затримані 6 громадян Сирії, 26 китаївців. На Великоберезнянщині спробував перетинути кордон громадянин Бангладеш.. У нашу редакцію почастішли дзвінки, проходжені від читачів-ромів, мовляв, чому б журналістам "Романі Яг" не заглянути в Павшин (яке неподалік Мукачево), де утримується до тисячі мігрантів (навіть кілька разів страйкували). Між ними, як знають із українських газет, є затримані вихідці з Індії, Пакистану.

Популярний співак і музикант Петя Чорний на сторінках одного з столичних видань хвалився: його поїздка в Індію виявилася для нього, рома, неперебачуваною: вже невдовзі після прибутия в цю країну вільно спілкувався з молодими представниками Індії.

Редакційний водій - голова обласної молодіжної організації "романі Черхень" Мирослав Горват та студентка МАУП, голова жіночої організації "Терп' чая по нійво дром" Ал'она Бругою охоче погодилися повторити експеримент Петя Чорного - побесувати з своїми предками. Та яким був наш подів, коли нам на місці перебування нелегалів показали, якожуть, від ворів поворот - охоронці порадили іхати по дозвіл в Мукачівську військову частину до майора Майор та інші чини - нижчі рангом і вище - наказали звернутись в Київ у державний комітет у справах охорони державного кордону України. І ось з редакції у складі 4-х чоловік.

Голові Державного комітету у справах охорони державного кордону України
п.Литвину М.М.

Шановний пан Литвин!

Всекукраїнський двотижневик "Романі Яг" ("Ромська ватра") має намір підготувати матеріал про біженців з Індії, які перебувають в міграційному таборі у Павшині, Мукачівському району. До слова, предки ромів є вихідцями з цієї країни. За свідченням деяких науковців, мова цих двох народів є близькою, роми з Індією можуть порозумітися.

Просимо Вашого дозволу зустрітися з вихідцями з Індії, які затримані при перетині державного кордону, для збору і підготовки матеріалу у газету, журналістській групі у складі 4-х чоловік.

Задалегьдя відзначі **3 півагою,**
редактор газети "Романі Яг"
Е.М.Навроцька

Минув місяць і ще тиждень. Чи не щоденне ЗМІ звертали увагу читачів матеріалами, світлинами про хвилю нелегальної міграції через Закарпаття - всього з початку року в області було затримано близько 900 нелегальних мігрантів (це в сім разів менше, ніж за той самий період 1999 року)...

Нарешті! Лист із військової частини 2451, що по вулиці Воло-

димирській у столиці нашої держави. Що ж нам повідомляють із Держкомкордону України?

Шановна

Евгеніс Миколаївно!

Державний комітет у справах охорони державного кордону України у своїй повсякденній діяльності баґато уваги приділяє проблемі боротьби з незаконною міграцією. Ми відчін засобам масової інформації за постійну увагу до цієї блісні та актуальні для нас, прикордонників, теми. Нам дуже важливо, щоб громадськість була інформована про те, що спонукало іноземців залишити батьківщину та шукати кращі долі в інших країнах. Ми завжди пілдно співпрацюємо з журналістами і намагаємося з максимальною відкритістю показувати життя військ.

Але, на жаль, висвітлити проблему незаконних мігрантів - громадян Індії - на даний момент немає можливості. Рік у тим, що Держкомкордоном була проведена концепція роботи з посольством Індії в Україні і завдяки фінансовій підтримці останніх, громадян цієї країни були протягом поточного року відправ-.

лені на батьківщину. Тому на сьогодні у пункти тимчасового тримання у селі Павшин Мукачівського району громадян Індії немає.

Сподіваємось на подальшу співпрацю.

3 півагою,
Перший заступник Голови
державного комітету -
начальник Головного штабу
П.А.Шишолін

Молодий ром, який був присутній під час читання листа, мовив: "Я читав у новинці, що скоро з площі Корятівка в Ужгороді до кордону курсуватимуть мікроавтобуси з індійцями, індіками, бангладешцями, китайцями, молдаванами... Не trattre та енергію та чорнила на листи."

Отак то! Прес-секретар Мукачівського прикордонного загону Едуард Стеблюк припускає, що документи нелегали відають своїм провідникам, щоб уникнути депортациі...

Шановні читачі! Редакція обирає Вам за наявності коштів по-плати свого кореспондента в Індію...

Юлія Зейкан

Допомога сім'ям нагійшла

Ужгород. Із Держбюджету України на Закарпаття надійшли 4 млн. гривнів субвенції на виплату допомоги сім'ям з дітьми та допомоги інвалідам з дитинства, дітям-інвалідам. Це дозволить погасити заборгованість перед цією категорією людей за серпень поточного року.

Красуні-ромки ховалися у хащах, обмазували обличчя, аби не впали в око солдатам і жандармам. Молоді жінки знаходили яри, канави і там перебували світловий день і лише ночами навідувалися до сімей. Готували їжу, аби з світанком знову зникнути. Мати ж мала, окрім мене, на своїх плечах ще шестеро дітей, не раз вони були напівлодні. Поруч із табором була військова частина.

Залишки з солдатської кухні скідиувалися у яму. Ромки з табору щодня йшли сюди і збиралі, то лущиння, то залишені квасолини, а іноді й дрібну картоплю, що викидали, - з того дома варили зупу, додаючи жаліву, лободу.

До приходу німців і жандармів ми не були вже такими бідними. Мали таке-сяке господарство, а в ньому було десять кіз, кури, було своє молоко. А на свято м'ясо. Якось нечекано до нас зайшли кілька німців, обишипали все довкола, забрали не лише кіз та курей, а ще й побили матір, бо вона плакала і кричала: (в домі ж голодні роти!), "Не руште нічого!"

Mи слухали прку сповіді Явки. Вона сиділа на ліжку, бо прихворо.

Попросила нас розказати, що діється у світі, бо давно уже не виходила з хати. Трохи пізніше почала до вже розказаного додавати нові штрихи.

Наразі голову не все приходить із пережитого. Раз ви кажете, що хочете написати, аби молоді знали, як нам жилося-малося за приходу гортівської влади, то думаю собі, що можна додати таке: біло нашого табору чергували машини з червоними хрестами - то було попередження, що невільно заходити, бо тиф. Та й без цієї застороги ніхто сюди й не прагнув іти за ці дроти. Скажу вам по широті, мабуть, то Господь так вчинив, щоби не винищили весь інакше вивезли б усіх у Німеччину, звідки мало хто повертається. Або розстріляли б. Просто німці та пір'янки (жандарми) боялися польського зараження. Тому вони і хворих (молодих тільки) відправили у лікарню. Інших - просто знищували.

Спомин про брата Василя

Про що не розказувала пані Явка, а все ж її думка раз по разу завертає до брата Василя.

-4-

РОМ-ПРЕС

Г.Москаль в Закарпатті

Ужгород. Днями відбулася зустріч голови Держкому з питань національностей та міграції Г.Г.Москаля (який донедавна був губернатором Закарпатської області) з представниками національно-культурних організацій краю.

На найбільше пана Москаля і його робочу групу цікавило питання змін і доповнень в законі про статус за-кордонних угорів, що незабороняє набуде чинності у сусідній Угорщині. Закон передбачає пільги для закарпатських угорів (а серед них є блага рівні). Наприклад, отримання дозволу на навчання і влаштування на роботу. Закон повинен бути прийнятий до лютого 2003 р.

У парламенті Угорщини буде розглянуто бюджет країни на 2003 р., в якому вже закладено кошти для допомоги закарпатським угорцям, зокрема для будівництва офісу в м. Ужгород.

Розглядалися питання порядку перетину кордону після вступу Угорщини в Євросоюз. До речі, п.Москаль повідомив про початок роботи над програмою "Роми України".

На світлині: Г.Г.Москаль під час зустрічі.

"Бомбуванням" українських громадян у різних країнах спробували покласти край

Мукачево. В другому після Ужгорода місті обласного підпорядковання - Мукачеві, як повідомила Мукачівська міськрайонна газета "Панорама", знешкоджено чотирьох членів угруповання, яке тероризувало українських громадян на території Чехії, Польщі, Угорщини, Іспанії та Португалії. У перерахунках "гастролями" угруповання поверталося додому, на Закарпаття, щоб "нахайти" на місцевих підприємствах чи "бомбандиті" склад з дорогою апаратурою. Під час спецоперації співробітник УБОЗ і бійці підрозділу швидкого реагування "Сокіл" затримані, а потім заарештовані 4 підозрювані, віком від 20 до 25 років, у тому числі ватажок банди, відомий у кримінальних колах як Фаня. Під час обшукув у арештованих вилучені речові докази з останніх злочинів - аудіо-відеоапаратура і лікарські препарати загальнюючою вартістю близько 300 тис. гривень, а також три мікроавтобуси. Триває пошуки трьох інших членів угруповання.

Нам би йхні мільйони

В українських ЗМІ, а також в польському щотижневику "Wrosto", з'явилася інформація про найбагатших людей Центральної та Східної Європи. Серед 26-ти мільйонерів і наші співвітчизники - керівник донецького клубу "Шахтар" Ренат Ахметов, народний депутат Віктор Пінчук і глава Адміністрації Президента України Віктор Медведчук.

Після другого знайомства з цією непересічною ромкою, за плечі якої тернистий шлях, зрозуміли: Василь для неї, мов зірка. Вона звіряє по ньому свої вчинки і каже: "Василь би так теж зробив, або не зробив".

Явка народилася у селі Вишня Грабівниця, неподалік селища на Мукачівщині - Чинадіївка. Батьки були словацькими ромами. Звісно їхнє Явка (Янка). Згодом переїхали у Сваляву. За другим чоловіком прозвище у матері Цубера. Діти ж пишуться Терпак - за материнним прзвищем.

Василь різ здібним, допілтивим хлопчиком. Дуже уважно ставився до сестер, матері. Тягнувся до грамоти, любив слухати різні історії. Часто його можна було бачити в оточенні дорослих ромів. Вони з поміж підлітків теж видилили цього хлопчину й пораз, коли він їх не чув, то говорили: "З цього Василя може вийти велика людина, але вчиться йому треба."

Василь і вчився. Від старших у таборі перебирає мудрість, з матір'ю обговорював господарські справи, виховання молодших. І вона цілком покладалася на нього.

Явка говорила нам, що вона не пригадує, аби Василь навіть за дуже велику провину вдариив когось. А в сім'ї, до речі, було десятеро дітей - Міша, Явка, Марія, Андрій, Юрій, Петро, Янко, Іван.

Кожного треба було нагодувати, одягнути. Менші носили одежду старших. Всі були роботацькими. Яку б не задавав роботу Василь, - виконували. І в хаті завжди було чисто, і на подвір'ї. Іх діти не ходили замурзаними і не були забіяками. Мали друзів серед білих - гадже.

- Наче сьогодні я пригадую, - продовжувала некапом Явка, - як Василь став пропадати, зникати на кілька днів. Мама, очевидно, про це знала, бо коли я надто вже стала допитуватися, бо чула як вночі тихесенько відчинялися двері, і у теміні зникає брат, вона поклала пальце до губ. Я вже знала, що коли вона так робить, годі допитуватися, бо нам про це не треба знати.

Наша сім'я, хоч і особливих статків не було, а все ж посилала дітей учитися. Мама говорила, що читати і писати кожен мусить знати, як і рахувати, бо життя велике і в ньому без науки буде дуже тяжко. І не вчені дівчини чи хлопець і роботу знайти не зможуть добру, і поїхати нікуди не зуміють. Воно не зможуть прочитати, що пишеться на станції про напрямок поїздів.

Я у 7 років пішла до школи. Навчав нас священик Дюрок з Мукачева. Його дружина була чорніша за циганку, а я була обличчям біла, тільки волосся мала чорне і кучеряве. Всі казали, що я гарна, правда, я тому не надавала значення. Василь ходив до школи, добре вчився.

Нас цікавило, як склалася доля Василя, коли підріс. Почули, що от іого відлучення з рідної хати були й не такими простими. Знався він із

Романо радіо анде Унгріко**Ромське радіо в Угорщині**

Будапештське ромське радіо перебуває в пошуках "свого голосу" і вирішує непросту ділему - як залишитися орієнтованим на свою аудиторію й при цьому залишити більше реклами.

Тільки-но пробило 19 годин. У студії Будапештської радіостанції "Radio C" Бела Пончока скликається над мікрофоном, натягує на чоло чорну кепку й береться за справу - починає жваво жартувати і спілкуватися з радіослухачами, котрі телефонують до вечірньої програми "по заявках".

"Те авен бахтале, ромале! Шо б хотіли почути сьогодні ввечері?"

В ефірі лунає радісний молодий жіночий голос і замовляє пісню "Evil Hides in My Stick" групи "Varad Family", передаючи при цьому вітання численному списку друзів та родичів.

Протягом наступних півтори годин потік слухачів дзвонить з проханнями передати пісні ромських колективів Угорщини. Саме інтерактивність, на фоні веселих та дотепних жартів Пончока, робить цю програму найпопулярнішою на "Radio C" - єдиній радіостанції в Угорщині, яка орієнтується безпосередньо на ромську аудиторію.

Та, незважаючи на любов багатьох із 100 тисяч будапештських ромів, програма Пончока стала її однім із приводів для суперечок, які оточують ромську радіостанцію вже від самого початку її роботи (вшерсть вона вийшла в ефір у лютому 2001 року й після місяця пробного радіомовлення почала регулярно виходити). Тоді багато хто вів "Radio C", яке отримало свою назву від угорського слова "Cigány" - "цигані", називаючи його появу важливою подією для ромської меншини. У цьому дусі

висловлювались угорський уряд, Європейський Союз та міжнародні ЗМІ, типу "Нью-Йорк Таймс". Але з моменту, коли у жовтні 2001 року радіомовлення стало регулярним, радіостанція зустрілася з рядом труднощів: не лише з обмеженим фінансовим станом, а й з критикою з боку ромських лідерів.

У той час, коли директор радіостанції Дьюрд Керені (Gyorgy Kerényi) називав саме існування "Radio C" "величезним кроком уперед до еманципації ромів", критики, в свою чергу, називали що станію "втраченою можливістю", запевнюючи, що на ній панує непрофесіоналізм та безлад, які підтверджують традиційні стереотипи.

"Radio C" не вистачає сміливості для того, аби стати голосом для тих, хто не має можливості виразити свою думку", - говорить Джено Сіго (Jeno Szigo), лідер Угорського ромського парламенту, організації, яка надає правову допомогу ромському населенню й проводить культурні заходи.

Важкий початок діяльності "Radio C", журналістами якого являються роми і які орієнтовані на ромську аудиторію (зарах у Центральній Європі та на Балканах зростає число подібних мас-медіа - схожі радіостанції з'явилися у Сербії, Хорватії, Македонії та Болгарії, а ромські телеканали - в Белграді та Софії), демонструють, наскільки важко організовувати ЗМІ, які б стали голосом досі безголосої національної меншини.

Даг Мерліно

Нас читають

За жовтень місяць відвідали близько 8 тисяч респондентів. Пропонуємо читачам статистику використання серверу www.romaniag.uz.ua. перших п'ятнадцяти країн.

№	К-сть запитів	Країна
1.	730	США (комерційні)
2.	468	Україна
3.	379	Нідерланди
4.	144	Мережеві організації
5.	91	Інтернаціональні
6.	81	Російська Федерація
7.	43	Угорщина
8.	22	Італія
9.	6	Канада
10.	2	Японія
11.	2	Мексика
12.	1	Швейцарія
13.	1	Греція
14.	1	Ізраїль
15.	1	Об'єднані Королівства

Оголошення!

Шановні друзі!

18 листопада з 13:00 - 16:00 розпочинається плотне радіотранслювання ромського радіо "Рота" ("Колесо"), в м. Прага (Чехія). Про детальнішу інформацію ви можете дізнатися, відвідавши сайт: <http://www.radiorota.cz/en/>

Автори будуть вдячні за коментарі, з якими поділиться його читачі.

Подяка

Щиро дякую вашим журналістам, котрі знайшли мої документи і повідомили мене через газету. Сумка з ліками, продуктами і грошима була викрадена (вирвана з рук) 6 листопада 2002 року в 19:30 в районі магазина "Ювілейний" хлопчиком років 10-12.

Від себе особисто вдячна за повернуті документи.

19.11.2002 р. Феодора Самійлівна Патрушева

лісовими братами (так називали партизан - авт.). Мужнім юнаком був Василь. Він спостерігав, як групу вистежених поранених і контужених партизанів, яких жандарми на возі возили по Сваляві, бо були доведені до такого стану, що не могли ходити, прив'язали згомото до стовпів, обklали сухим хмізом і спробували підпліти. Однак хміз не загорався, хоч і був сухим. Тому комусь спало на думку посплати, аби принесли солому. Відтак її кинули до ніг партизанів...

Майже всю Сваляву облетіла вістка про розправу над лісовими.

А ромів зігнали сюди і змусили дивитися на палаючі людські факелі...

Можна лише припустити, що ця жахлива картина, від якої плом'ював мороз, збурila душу Василя. Він жадав своєму народові іншого життя. Зв'язки з партизанами не припиняв.

Довкілішні гори наче б прислухалися до того всього, що відбувається навколо Сваляви, а у березні 1939 року місто було окуповано гортишською Угорщиною, почалися тривожні дні та місяці. Люди не мали роботи, боялися навіть вийти на вулицю. Почався голод. Число безробітних сягнуло далеко за тисячу. Лише понад сотня свалявців отримала тимчасову роботу: це був ремонт розбитих доріг. Дев'яносто п'ятьох безробітних відправили у трудові табори Німеччини та Угорщини. Інші люди залишилися без будь-яких засобів для існування. Крім того, у Сваляві вже згаданого року мешкали 80 калік, які, аби не померти з голоду, займалися жебрацтвом. Люди не мали за що платити податки, повертали борги. Тому влада за борги забирала все, що було придатне в господарстві, навіть подушки і кури. Старожили Сваляви пам'ятають їх облави, які робилися на людях.

Коли говорили про освіту, то 1939 року в Сваляві була лише одна горожанська школа з "угорською мовою викладання". В установах була заборонена українська мова. Дискримінація набрала жахливих форм. Українця А.Цуберга, який одружився з ромкою, котра мала шестеро дітей, жандарми у непогоду вигнав із власної домівки.

За багатьма неблагодійними свалявцями був встановлений поліцейський нагляд. Молодь у цій ситуації знаходила єдиний вихід - табор у Радянський Союз, аби там вступати у загони і йти на фронт та воювати з фашистами.

Але дуже часто юнаки і дівчата потрапляли не в армію, а ім, як кажуть, "світили" табори.

Ми зробили цей невеличкий відступ для того, аби сказати: "В часі окупації було дуже тяжким життя місцевого населення. А що вже казати про ромів. Табор з приходом угорських окупантів перетворився у getto, де люди чекали або вивезення у Німеччину в концтабори, або повільної смерті

Питання виплати компенсацій ромам-жертвам Голокосту - актуальне не тільки у Закарпатті, а й у інших країнах. Міжнародні організації порушують ці питання на зібраннях із гідами. Пропонуємо читачам резолюцію, прийнятій Федералістичним об'єднанням європейських національних меншин.

РЕЗОЛЮЦІЯ 2002-07

Собрание делегатов Федералістского союза європейських національних меншин в Суботице (Югославія 9 мая 2002 року) принимает следующую резолюцию:

В Фонд "Память, ответственность и будущее" в Берлине и в Международную организацию по миграции в Женеве.

По вопросу выплаты компенсаций рома и синти (циганам) - бывшим принудительным рабочим национал-социалистического режима.

Федералістский союз європейських національних меншин, в который входят более 100 организаций, представляющий национальные меньшинства всех регионов Европы, обращается к Фонду "Память, ответственность и будущее" с просьбою со всей решимостью обеспечить полную выплату предусмотренных компенсаций в размере 7.660 евро (15.000 DM) и ныне живущим рома и синти. В отличие от других групп, подвергнувшихся преследованиям нацистским режимом, преобладающее большинство пострадавших синти и рома не получили даже первой части компенсаций. Все синти и рома, подавшие соответствующие заявления еще более года тому назад, имеют преклонный возраст, многие за это время умерли.

Большинство других групп пострадавших получили по меньшей мере первую часть компенсаций в размере 5.113 евро (10.000 DM) через "Jewish Claims Conference" и партнерские организации Фонда в Польше и Чехии. Для обеспечения и равенства необходимо потребовать немедленных выплат и от Международной организации по миграции (IOM) - соответствующей партнерской организации Фонда синти и рома в Германии и других странах.

Кроме того, Фонд IOM должен предоставить соответствующие средства для того, чтобы синти и рома могли получить соответствующие суммы компенсаций в полном размере, аналогично другим партнерским организациям. Недопустимо продолжать мириться с организационной слабостью IOM и Фонда, ведущей к ущемлению жертв. В противном случае это превратится в циничную игру с расчетом на время. ФСЕНМ обращается к Фонду и IOM с настоятельной рекомендацией более активно прибегать к предложенной помощи организациям меньшинств (например, Центрального совета немецких синти и рома, представившей заявления более чем от 1500 немецких синти и рома).

В самой маленькой школе Кильского района обучается 14 учеников. Название школы очень светлое и радостное - "Радуга". Учебный год для этих ромских детей началась осенью. Они сели за парты в уютном классе. Помещение для класса предоставил председатель Ассоциации ромов Придунавья Юрий Федорович Кондур. Чистые, новенькие тетради, карандаши, альбомы, краски, фломастеры, словом все, что необходимо начинаяющим школьникам - обеспечено его заботливыми руками. Занятия в школе ведут опытный педагог и психолог, учитель начальных классов, а помогает "младший учитель", дочь Юрия Федоровича, Римма. Еще очень юная, но очень серьезная и добросовестная в работе. Именно ей доверено вести уроки ритмики и танца, сопровождая детей во время прогулок, экскурсий.

Сейчас программу больше "подстраивают" под детей, ведь все они разного возраста - от 4 до 16 лет. А вообще, программа включает в себя обычные школь-

Куркескі школа ле романе чгаворенге андо ф.Кілія

Воскресная школа для ромских детей в г.Килия

ные предметы: рисование, труд, физкультуру, музыку, письмо, чтение, математику, основы здоровья, безопасности жизни. Даже есть курс "Я и Украина".

Детям дают начальные понятия об украинских словах, вводят ромскую лексику. В перспективе изучение английского. Но главная задача учителей - научить детей читать и писать, дать им представление об окружающем мире и подготовить к жизни.

Для ребят специально проводят различные мероприятия: конкурсы рисунков на асфальте, катание по Дунаю на теплоходе, Дни именинников и другие

праздники, которые обеспечивают детям счастливое детство.

Периодически ребята проходят медицинское обследование, а летом планируется их оздоровление.

Наслушавшись и насмотревшись на эту сказку, существующую в наших экономических условиях, понимаешь, что без финансовой поддержки тут не обойтись. Финансовую поддержку школе предоставил Фонд "Возрождение", при поддержке которого открыто уже более 12 ромских воскресных школ в Украине.

Федор Кондур

РОМ-ПРЕС

Інституційна підтримка ромських громад Закарпаття

Під такою назвою проходив у обласному центрі семінар-практикум 20-24 листопада за фінансової підтримки фонду "Схід-Схід". Організаторами проведення семінару виступила Товариство ромів Закарпаття "Рома", Конгрес ромів Закарпаття "Правлін". Мета семінару-практикуму - вплив лидерів та активу ромських громад, які своєю діяльністю можуть позитивно впливати на

ромадську думку про ромів та змінити стереотипи до ромів, сприяти створенню мережі ромських громадських організацій на Закарпатті для гармонізації міжнародних відносин та активізації суспільного життя на Закарпатті

Детальнішу інформацію читайте в наступних номерах газети.

Підготовка з'їзду

Нешодовано з приватним візитом у Закарпатті побувала директор Європейського Центру по Захисту Прав Ромів Дмитріна Петрова та голова Литовської правозахисної організації. Відбулася робоча зустріч з представниками "Ромської діаспори" Республіки

Білорусь Олегом Козловським та Артуром Гомоновим з приводу розробки уставних документів, плану підготовчих заходів по проведенню у січні-лютому 2003 року у м. Смоленську з'їзду Міжнародної федерації ромів Європії.

Віктор Балога знову забув про ромів

Ужгород. Народний депутат України, колишній голова облдержадміністрації та мер міста Мукачеві Віктор Балога зустрівся з жителями шістьох сіл Мукачівщини. На жаль, як і раніше, пан Віктор не заінтересував вирішенням проблем ромів, хоч у районі їх проживає близько 4 тисяч.

Найсміливіші перетинали темної ночі кордон. Вступали в антифашистські групи, допомагали партизанам.

... Явці важко говорили. Вона просить подати їй скриньку, яка захищана за якимось великим портретом. Обережно розв'язує стрічки, якими перев'язані папери. Витерла долонею слізози, які непрохано впали на перину, мовить:

- Василь... То від нього - солдатські трикутники. А подобенки (світлини - авт.) не залишилося. А жаль. Най більш школярі-роми, які пораз приходять до мене, послухати оповідь про брата, який був і в партизанах, і в Червоній Армії, побачили його і на світинах. Час був жорстокий. Йшла війна, і не всі листи Василів збереглися. І однією мій брат мав, і медалі. У Лопушанці - то село таке недалеко від нас, живе один чоловік, він українець, який особисто знав Василю, міг би багато про нього розказати.

Явка поклала перед нами кілька солдатських трикутників. Вони пожовкливі, деякі уже розірвані (а це свідчення того, що іх часто брали у руки, читали). Та й чорнила - вицвіли.

Хай вас, дорогий читачу, не дивує форма листів. Вочевидь, звернете увагу, що писані вони ніби Василем, а й не Василем. І на кожному трикутнику - штамп цензури. Чомусь усі листи йшли через Москву.

*Польща пошта 12786
Москва - 19, вул. Фрунзе*

Лист від сина

Здрастуй, мамо!

Повідомлюю, що поки живий і здоровий, чого і вам бажаю.
Писати нічого. Б'ємо німця. (Далі розміті або вилучені рядки - авт.).
Спішимо на Берлін.

11.01.1945

Василь не повернувся.

А ще, окрім трикутників, подає і такий документ.

Довідка

Від 25 серпня 1981 року № 124

Видана Свалявським райвійськоматом матері червоноармійця Цубері Пелагії Андріївні, в тім, що її син, Терпак Василь Андрійович, у часі Великої Вітчизняної війни у квітні 1945 року пропав безвісти.

Основа - список вх № 10515 ст. 83.

Свалявський райвійськомат. Полковник Хамідуллін.

Всі надії велика родина покладала на Василя. З вірою про те, що він повернеться і все у хідному житті зміниться, й жили.

Не так сталося, як гадалося.

Спомин про "телятники", які везли в Сибір

Атмосфераю далекого вже нині часу повіяло, коли Явка розказувала про свою роботу у військовому госпіталі у Мукачеві. Начальником там був Курикін Василь Васильович.

Вдома, у таборі, ледве раз на день щось варили. І якось ніби мана найшла. Працювали тоді на складі. Побачила мішки з мукою, цукром. Думала, нікто і нічого не запримітить і порятуете вона своїх голодних братів і сестер, коли у мішечки трохи наберє щось істівного. Солдат, що зачиняв склад, запримітив, що я щось беру. І доніс у комендатуру. Судили мене в Ужгороді. Судовий вирок і досі звучить у вуках: "Десять років тюрmi!"

Як згадує, у "телятниках", якими іхали багато діб, - задуха. Говорили, що везуть у тайгу, на лісоповал, де дуже тяжка робота.

Валили ліс там не лише чоловікі, а й жінки, підлітки. В снігах викопували землянки, жили там. Чимало людей не витримували і кількох місяців. Знесилених, обморожених, покаліченіх конвоїми з собаками відводили вбік і розстрілювали.

І випала інша дорога.

Під пильним оком озброєних конвоїв ті, які і добру сотню інших засуджених, привели у барак, де віяло холодом з вибитих широких вікон, він просочувався у шпаринки стін, проникав усюди... То було у Красноярському краї, станція Жанаарка.

Собаки рвалися з повідків, гавкаючи на кільканадцять рядів жінок у грубій одязі - зношених чоловіків не за зростом бушлати, правда, на спині на них нашиті номери, продубльовані на шапках-ушанках, у нашвидкуруч зроблених валичках, гумові підошви яких нездатні були уберегти ноги від відморожувань...

Трохи перепочивши, взялися утеплювати барак. Та увірвалися озброєні наглядачі з криком, який підсилював гавкіт собак: "Виходьте і шкірейтесь у колоні!"

Кілька тисяч каторжанок вигнали із сусіднього бараку, поставили всіх "на струнко", а потім взялися до перелічування. Змучені важкою роботою, ледь тримаючись на ногах, бо коли хтось падав, то його одразу ж добивали, стояли, мові топольки, хилені вітром.

І отак - щодень гнали нас на різну роботу. Навіть і перед самим снігом збирало сіно, косили. Якось, коли заливалася косарку пальником, то порізала обидві ноги, довго хворіла. Якби не подруги, то й не вижила б.

На тверді нари стелла якусь шматину. Якось дізналася про чорнянку: "Сестро, а ти звідки?" Вона відповіла: "Жінка з Карпат." - 8 -

- Спочатку, будь-ласка, роз'ясніть всім нам, хто такий власний кореспондент газети? Чим він відрізняється від спеціального чи просто кореспондента?

- Шановні читачі! Кореспондент працює в штаті редакції. Якщо представник газети вийде кудись у відрядження - він стає спеціальним кореспондентом. А власні кореспонденти представляють газету в областях і за кордоном, де живуть і працюють далеко від головного офісу редакції. У "Романі Яг" власні кореспонденти працюють в усіх областях, в тому числі й в Кіровоградській.

- Пане Леоніде, Ви персонально обслуговуєте Кіровоградську область?

- Так. Але якщо хтось з читачів захоче зустрітися зі мною, а мене немає, значить, перебуваю у відрядженні.

- І чисто доводиться їздити?

- За необхідності, а в середньому десь два-три рази на місяць, а то й на два місяці. Кожне відрядження може тривати по три-чотири дні.

- Чи в Кіровоградській області корупнці "Романі Яг"?

- На жаль, покої що немає. Але наскільки мені відомо, питання щодо корупнції в областях поручене і вони вирішуються редакцією разом з Міжнародним Фондом "Відрядження". Звичайно, корупнція обов'язково має бути. Але поки що ми змущені з цим змирітися і продовжувати працювати.

- Який зв'язок з редакцією?

- Поштою, телефоном. Мені часто доводиться телефонувати до редакції, або ж додому своєму редакторові, щоб вчасно передати ту чи іншу інформацію. Інші матеріали заздалегідь відправляють до редакції поштою.

Порепані до крові опухлі ноги, обличчя зі слідами шрамів, ось так виглядала ця жінка. Вона сама, коли я хвора металася у гарячці, підійшла і дала ковтнути воді і твердої віри.

То була дуже страшна картина, коли жінок виганяли на сільгоспоброботи. Нам весь час повторювали, що Сталін вимагає, щоб ми трудом спокутували свою вину.

Спомин про монашок

Я не знаю, - згадувала Явка, - де був рідний дім цих жінок. Проте, чому їх поселили у окремому баракі. На роботу категорично відмовлялися іти. На побої, гавкання собак, яких на них начискували, - відповідали молитвою.

Ми, порівняно з монашками, почували себе краще. За роботу, якщо виконували норму, отримували 700 грам черного хліба, а якщо ні - то 300. Ще й діставали кашу, яку називали "карі очі". Рідко була жовта каша.

Монашки ж проводили час у молитві. З їх брали лише хліб і солоні оселедці.

Ми, працюючи на сільгоспоброботах, коли наглядачі кудись відлучалися, ховали по кілька картоплин у ліфчики, у волосся під хустку. Прибувши у барак, дивилися, хто наглядає у монашок, коли була жінка, яка була доброю і пропускала когось одного з нас, то передавали їм картоплину.

Одного разу і мені довелося потрапити до монашок. Іх барак зовсім різнився від нашого. В одному з куточків вони самі собі зробили ікони, там висили і панчишки з хрестиками. Монашки готовувалися до всіх великих релігійних свят. Запам'ятався мені Великдень. А від монашок свята переходили до нас.

Слухати Явку, наче подорожувати у страшний світ, створений стalinсько-берієвською системою. Ось як вона характеризувала життя монашок: від недійдання та нервового виснаження щотижня кілька монашок помирали, а вже через рік у барак не було майже никого.

- Мені було дуже сумно, коли вмирали ці святі жінки. Я дуже їм співчувала. У дитинстві відвідувала початкову школу, де вивчала Закон Божий. Ці жінки молилися, і я пригадувала, що ці святі пісні й молитви чула ще вдома.

І наші деякі жінки у баракі на ніч теж молилися.

І ще була в житті Явки станція Долін, де вона теж тяжко з іншими каторжанками трудилася. І був день, коли дізналася про смерть Стalin'a. А було це так:

- 9-

Професія - власкор

Читачі з Новоукраїнщини, що в Кіровоградській області, звернулися до власного кореспондента газети "Романі Яг" в Кіровоградській області Леоніда Миколаївича Савицького з проханням розповісти не лише роман, їй читачів інших національностей про роботу власкора. Що це за посада - власкор?

- А якщо, скажімо, є цікаве повідомлення? Що потрібно для цього, щоб матеріал якомога швидше надрукували?

- Передати інформацію мені. Якщо дійсно повідомлення цікаве, у мене вистачить часу написати замітку і передати вчасно до редакції.

- А якщо повідомлення не термінове, але важливе, скажімо, про якість проблеми? Тобто таке, з яким ще потрібно працювати, перевіряти, добирати факти тощо.

- В такому разі найкраще грунтівно все викласти у письмовій формі й відправити на мою адресу, або при зустрічі вручити мені особисто.

- Пане Леоніде, Ви займаєтесь всіма питаннями?

- Якщо є в цьому потреба - та, що будь-якими питаннями, чи то з будь-якими проблемами до мене можуть звернутися читачі - без моєї уваги вони не залишаться. Для того є ромська преса, щоб захищати і відстоювати права ромської общини, всіх ромів України.

- Пане Леоніде, чи то роми чи ромка, чи будь-який читач іншої національності, може особисто з Вами зустрітися будь-коли, як з представником преси?

- Обов'язкова умова - заздаєгід повідомити про таку зустріч. А то може прийти чи приїхати читач з того чи іншого рай-

ону, а я або у відрядженні буду, або зайнятий з іншими відвідувачами, або ж потрібно матеріал. Буде, даруйте, якось незручно і мені, і відвідувачеві. Тому про приїзд до мене з районів краєве домовитися заздалегідь.

- I, пане Леоніде, останнє питання. У яких випадках до Вас загалі не варто звертатися, оскільки Ви безспіл чимось допомогти?

- Питання дуже цікаве. Охоче відповім Вам. Наприклад, якщо перевірку фактів щодо якихось порушень чиновниками прав і інтересів ромів потрібно вести за межами області, яку я обслуговую. У такому разі краще звертатися прямо в редакцію, яка і доручить розібратися з листом відповідною власкору.

- Дякую Вам, пане Леоніде, за Вашу цікаву і змістовну відповідь на мої питання. Творчих успіхів Вам, Леоніде, на газетярській ниві.

- Дякую.

Від автора.

Леонід Савицький на Кіровоградщині знають не лише роми, їй представників інших національностей, бо він працював кореспондентом в обласній мо-

РОМ-ПРЕС

**Відкриття
мисливського сезону
закінчилося трагічно**
для дванадцятирічного рома, жителя с. Петрове на Виноградщині. Мисливець, порушивши правила, необачно вистрілив у кущ, де в той час хлопчик в матрі збиралі шипшину. Дитина отримала кілька дробинок у чоло. Як наслідок - малій ром отримав психологічну травму.

**Валерій
Пустовойтенко
забув про
нацменшини**

Харків. Тут відбулася X конференція Харківської обласної парторганізації. На ній в промові виступив лідер НДП, міністр транспорту Валерій Пустовойтенко. Все було у ній - про успіхи партії, це зокрема фікт висування в крісло мера Володимира Шумилінка, інші кадрові перемоги в регіоні. Илюсія і про захист членів НДП, які зазнають утисків влади і т.д. От тільки майже нічого не мовилося про представників нацменшин, значне число яких проживає в Харкові та області. Невже така потужна партія байдужа до них? Адже вона хоче бути "господарем в уласному домі". А дім цей складається не лише з українців та росіян.

Проблеми словацьких ромів не вирішено

Словаччина. У резолюції Європарламенту, автором якої є голландський соціаліст Ян Маріус Вієрама, вказується про актуальність проблеми угорських та ромських нацменшин у Словаччині. Для цієї країни, що намагається вступити до Євросоюзу, крім того, є невирішені проблеми корупції влади та адміністративної реформи.

- Начальник дільниці Деліков сказав, що потрібно дванадцять дівчат, що мають привезти ву́пля з дівізону. Серед тих, яких змусили йти, була і я. Проминувши вахту, відійшли один кілометр, почали кричати "ура", стрібали і танцювали, бо одна з дівчат у таборі дізналася під великую таємницею від когось з наглядачів, що помер Сталін. Ра досто не було меж.

Явка привстала з ліжка, очі в неї загорілися дивним блиском, як перше почула про смерть тирана.

- Як нині згадую, що я тоді співала усі домашні пісні, а також українські, які навчилася в таборі, "Ти козаче..."

Ще свалівська ромка розказала про весняну, літню та осінню одежду. Мала товстий чай цайк халат. Його розрізала, пошила і носила як верхній одяг. Все, що вдалося зберегти за довгі тижні дороги у Красноярському краї - відбрали та ще й сказали: "Ти злочинниця і не можеш носити гарні речі".

Mи приїхали у невеличку хатину на третю зустріч з Явкою. Попередньо не домовлялися. У єдиній кімнаті, чистій, прибраній по-святыніному, з фотографіями на стінах, поралася і юна онука. Так уже вийшло, що Явка одружилася вже після повернення з таборів. З чоловіком не мали дітей, виховувала названого сина. Він живе окремо. Тепер, аби не бути самотньою, бо часто хворіє, запросяла до себе жити дівчинку-підлітка. Вона нам і розповіла, що її господина має невеличу пенсію, дуже багато грошей витрачає на ліки. Отож пішла... просити.

На мінорній ноті закінчуємо оповідь про страдницьке життя свалівської ромки. Тисячі політ'язнів і репресованих зводили будови віку, в тому числі Білгород-Канал, БАМ, т.д., т.п. Та ті, які вижили, репресовані і політ'язні, мають свої Товариства, більшість домоглися реабілітації, листуються одне з одним. Явка ж - одна...

Заступник голови Свалівської райдержадміністрації, кандидат історичних наук Георгій Кеменяч, якому розказали історію страдницького життя Явки, пообіяв зробити все, аби на старість вона не йшла просити. Хочемо вірити Георгію Георгійовичу, бо це саме він та Б.І.Слівак, І.Ф.Янович є авторами статті про Сваліву, яка вміщена в українській енциклопедії "Історія міст і сіл Української РСР (Закарпатська область)", яка побачила світ у 1982 році. Ці двоє згаданих науковців уже покійні (Б.І.Слівак, І.Ф.Янович). Та до часті їх усіх вони єдині з усіх авторів багатомісній історії, котрі написали, що на Закарпатті (Сваліві) жили і роювали. Більше того, тими ромами були батько і мати Явки.

-10-

Чі авла калі врама скіріме андо календаро бершеско паводко пре Закарпаття?

Чи буде чорною датою відзначена у календарі річниця паводка на Закарпатті?

ВІЙНА РЕДАКЦІЯ "РОМАНІ ЯГ" У С. ВАРИ НА ЗАКАРПАТТІ

Свого часу, на прохання 146 ромів села Вари, що на Берегівщині, журналісти "Романі Яг" виїжджали в цей район з метою виснити ситуацію з потерпілими від повені 1998 року.

Згадє директор ЗОШ № 7 у м. Берегово Магдалина Калманівна Нодь.

Сьогодні рівно 4 роки, як ви були у нас. Тоді у школі ми розмістили 146 мешканців села Вари, котрі постраждали від повені. А загалом у селі постраждали 1400 осіб, з них 478 ромів, як проживали у 101 будинку.

Добре, що люди знайшли прихисток у цій школі. До речі, цей факт, що школа надала примищення постраждалим від повені (а майже половина їх була з дітьми різного віку), педагоги використали як виховний момент: коли люди в біді, то ім треба допомагати. І сдягом, і ѹже, і увагою.

Дійсно, тоді були свідками, як до школи приїжджають представники різних організацій, привозили і молоко, і хліб, і масло. В школі працювала кухня, де можна було приготувати їжу.

З школи наша дорога лежала у с. Вари. Дорогою пригадували, як 9 березня 2001 року ми ледве вибралися на дамбу. Справа проносилася з гулом і ревом каламутні потоки води. На човнах люди перевозили свої речі - будинки були затоплені водою, місцями понад два метри. А на одній недобудованій будові жалібно мекали кози, полищені господарями.

Були приємно здивовані, біля своїх будинків поралися їх господарі Іван Шомовик розказував:

- Будинки по вулиці Дружби в основному відбудовані, де разом

роми і проживають. На інших двох вулицях - ситуація інша. Ще далі до їх завершения.

Розмовляли ми з новим головою сільської ради Елеміром Олександровичем Шоломоном. Кожного з жителів тих вулиць, які постраждали від повені, він знає особисто. Розказали йому і про те, що роми скаржаться на відсутність у їхніх будинках освітлення.

- Тридцять шість будинків ромів звели значно більшими, ніж вони були до паводка. Значна частина ромів вклала у будівництво свої кошти. Постараємося, - говорив голова с. Вари пан Елемір, - щоб і світло було. Вийшли у нас проблеми з кабелем. Була розмова з начальником електромережі п. Цаповичем про відновлення електропостачання у цьому мікрорайоні.

Мусимо зауважити таке: сьогодні вулиця розита, необхідний ремонт, бо нею не можна ні пройти, ні проїхати.

Голова сільради також говорив, що ще 22% запланованих коштів, не надійшли на відбудову, а звідси і невдоволення тих, хто нікому не може завершити спорудження своїх домівок.

У с. Вари ми зустрілися, чи

бідніші, а є і заможніші. Той факт, що близько 40 легкових автомобілів є в ромських сім'ях, - промовистий. Ще певне число ромів займається дрібним бізнесом.

Дбають варівські роми і про те, аби їх сини та доньки вчилися, бодай здобули початкову освіту.

Прикро, що дітям ніяк місцева влада не може виділити обиді і сіднікам. Правда, угорський уряд пообіцяв у випадку доброго ставлення до школи, виплачували

в інших селах, зокрема. Четфалові, пережити те, що ми пережили під час гореладу.

Нині в селі мешкають 800 осіб. Будинки багатьох зведені заново.

Роми завдячують тому, що держава не залишила їх одинокими в біді. Район, який потерпів від повені, відвідав Президент України Л.Д. Кучма, екс-прем'єр уряду В.Ющенко, міністр МНС В.Дурдинець та інші. До речі, Президент у Варах побував кілька разів.

Повинь, як у краплі води, висвітлює ставлення до людської біди керівників різних рангів. Два роки тому нам довелося писати про те, що вся Європа була стурбована бідами у с. Вари. Чотири роки тому було зруйновано 300 хат, 78 довелося ремонтувати. Під час другої повені, через два роки, впали ті хати, що не були залишені під час повені 1998 року. Отже, зведені будинки з високими фундаментами, цегляні - витримали удари води.

А щодо нечесних рук, то їх було чимало. І гуманітарна допомога йшла не за призначеним: десь десять житлових вагончиків зникли без сліду. І тепер, як німі свідки злочинності перед сільською радою с. Вари стоять три каркаси від них.

Війна редакція "Романі Яг":

Юлія Зейкан,

Євгенія Навроцька,

Ернест Бучко -

голова благодійного фонду "Прайлін", юрист,

Мирослав Горват,

голова обласної молодіжної рімської організації "Романі Черхень".

На світлинах: голова Варівської сільської ради Е.О. Шоломон;

Так виглядає ромський табір у 2001 році;

Біль недобудованого будинку

рома Івана Шомовка.

батькам 20 тис. форантів на рік (400 грн.). Це як допомога.

Звичайно, паводки - то чорні дати в житті варівців. На Берегівщині, в листопаді 1998 року, бурхливі хвили Тиси, Латориці, Боржави, різних річок і потічків затоплювали села, поля, перетворювали людські оселі на руїни. В березні 2001 року - знову новий розгин стихії. Цілі вулиці опинились в обімах Боржави і Тиси.

- Не дай Боже, говорили нам і

го менеджменту, тобто розробки проекту, який ведеться.

- За останній час роботи ви більше стикаєтесь з представниками ромських громад. Ваші враження про спільну роботу.

- Я щаслива, що у мене є унікальна можливість, як координатора програм, глибше зіткнутися з ромською культурою, поспілкуватися з ромами на побутовому рівні. Я змогла краще відчути глибину душі іхніх сприйняття світу. Дуже сподіваюсь, що через програму ми зуміємо полегшити і скрасити життя найбільш обездолений і беззахисній групі ромського населення.

Бесіду вела
Ева Сюрець

Керас, са гой о жутипе те джал ке мануша НАМАГАЄМОСЯ, АБИ ДОПОМОГА ДІЙШЛА ДО ЛЮДЕЙ

Вже шостий раз протягом півроку вона приїздить у Закарпаття. Небагатосільня, коректна, може змусити слухати себе численну галасливу ромську громаду. Що вимушає Ольгу Озорную (а розмова саме з нею) так часто навідуватися до нас?

- Пані Ольго! Які програми допомоги жертвам Голокосту проводить Міжнародна організація з міграції?

- У нас працюють кілька програм жертвам Голокосту. Перша - програма компенсації матеріальних цінностей, друга - надання гуманітарної і соціальної допомоги. Я є координатором останньої програми.

- На який час розраховані цілі цієї програми?

- Моя програма до кінця 2004 року.

- В яких регіонах України ви працюєте?

- Плануємо працювати в усіх регіонах України, де проживають роми, які є жертвами Голокосту в роках Другої світової війни. На сьогодні ми активно працюємо в Закарпатській області, Ізмаїльському районі Одеської області та Полтавській. Крім того, Міжнародна організація з міграції, крім України, розпочинає реалізування проекту в Білорусі.

- Як ви вважаєте, які плюси і мінуси є в реалізації вашої програми?

- Оскільки проекти в рамках цієї програми виконуються в основному через ромські товариства, то позитивним моментом є те, що саме вони виявляють інтерес до участі у програмі МОМ, використовуючи свій досвід і знання специфіку регіону, знають про найбільші потреби, які є у ромів. З іншого боку відчувається недостатність кваліфікації і знання проектно-

ї пошти "РОМАНІ ЯГ"

Шановна редакція "Романі Яг"!

В газеті "Донбас-тиждень" з цікавістю прочитав про віхід ромської газети "Романі Яг". Для мене це радість. Адже можу запропонувати й оповідання бувальщина про ромського хлопчика, залишенню в нашому районі у копіці сіна в 1939 році. Його підібрали і виховала українська маті. Ті з знайомих, які читали це оповідання з життя, просить вмістити цей твір на сторінках газети. Бо він має виховне значення. Адже у такий спосіб було втратовано життя хлопчика.

Микола Олександрович Хорош.

с. Велика Новоселка Донецької області.
Від редакції. Чекаємо обіцянне оповідання постараємося надрукувати.

Злодії виправдовували - ряси священиків

Ужгород. Сенсація для багатьох країн стала повідомлення, що співробітниками Закарпатського управління по боротьбі з організованою злочинністю затримана банда з чотирьох осіб - трое з них, в т.ч. і ватажок, є служителями культу. Вилучено зброю, стодоларові купюри США тощо.

Проти злодіїв порушено кримінальну справу.

**Теля з трьома ногами,
порося з дитячими долоньками**

Іршава. Раніше всі дивувалися, що ж стало причиною, що в одному з сіл Іршавщини народилося теля з трьома ногами. Адже цей район оминуло чорнобильське лихо. А дніми знову сенсація - у селі Климівці, що неподалік райцентру, у господарстві одного з жителів свиноматка привела на світ порося з дитячими ручнятами, з пальчиками і т.д. Районна ветеринарна служба негайно прибула на місце, але заспиртували цю аномальну природи тій не вдалося.

В ідеал Конституція України кожному громадянину нашої держави гарантує безкоштовне медичне обслуговування. Та в реальному житті, як відомо, безкоштовна на час-ка хіба що ліжко та тарілка пісного супу в лікарні. Більшість громадян України поставлені перед фактом: здоровий - привілей людям заможним, які за нього можуть заплатити. Найбільше в такій гарнебій ситуації потерпають соціально незахищенні верстви населення. Загальновідомий факт - вони найбільше страждають від туберкульозу.

рівнянням і серед ромів - це не є дорого обладнання, але вони надзвичайно потрібні: фіброгастроскопія, ультразвук, тоді ми наших хворих не посилали б в ніякі діагностичні центри. Можливо, у нас приміщення не таке вже і велике, але б ми якось тут розмістилися. Ми і так зараз ромам, наприклад, надаємо денний стаціонар, щоб люди не потрібно було лягати в лікарню, а вона б могла положитися у нас півдня, зробити усі необхідні процедури.

- **Ви також збираетесь обслуговувати ромів, котрі**

О чачіпі пала саспінє Право на здоров'я

зу. Проте, скільки саме серед них є хворих не скаже жодна статистика, - держава навіть не хоче це з'ясовувати, досить того, що вона визнала захворювання соціальним. Щоб довдатись середньою триვалістю життя ромів, не потрібно жодної статистики. Досить поговорити із старшими ромами, які неспвнені, чи доживуть до 65 років. Роми не мають іншого виходу, окрім як самим, наскільки це можливо, рятувати ситуацію. Керівник Львівської молодіжної ромської організації "Терпінє" Микола Юрченко вже давнім працею над створенням медичного центру для ромів. Власне, для того, щоб він розпочав роботу все готово майже два роки, залишилось знайти фінансування... Та, здається, у львівських ромів з'явилася надія. Вже другий рік М. Юрченко разом з усією ромською громадою Львова покладають надії на те, що Фонд "Відродження" підтримає фінансово спільній проект "Terpinie" та 1-ї міської клінічної лікарні Князя Лева по створенню амбулаторії сімейного лікаря, яка буде обслуговувала ромську родину. Власне, така амбулаторія вже працює шість років, і її послугами безкоштовно користуються деякі ромські сім'ї, які живуть на території обслуговування. Та, крім того, адміністрація лікарні і працівники амбулаторії погодились обслуговувати все ромське населення Львівщини! Про те, як виник такий проект і що потрібно для того, щоб він почав успішно реалізовуватись краще розкажуть його ініціатори - Микола Юрченко та завідуюча амбулаторією сімейного лікаря №2 Галина Мартинюк.

- Як виникла ідея проекту?

Микола Юрченко: Ми вже давно відчували необхідність у власному медичному центрі, адже дуже багато серед нас людей старшого покоління, усі вони, зрозуміло, хворють, і ми немаємо звідки чекати допомоги, не всі мають змогу купити ліки, лікуватися. Це підтвірнуло нашу організацію до написання проекту, який ми згодом подали у розгляд у Фонд "Відродження". Але спершу ми пішли у 1-шу міську лікарні Князя Лева, зустріячись з її керівниками і запропонували підтримати наш проект. Адміністрація лікарні відповіла, що проект буде підтриманий, але, наразі, немає грошей. Ми сподіваємось, що найближчим часом таки отримаємо підтримку від Фонду, тим більше, що координатор програми "Рома України"

Сергій Дъома на сторінках "Романі Яг" нещодавно пообіцяв, що Фонд більше уваги приділить проектам, які пов'язані з охороною здоров'я. До речі, частково проект буде фінансуватися лікарнею, наша ж частка у ньому становитиме приблизно 65%.

- Користуваєтися послугами амбулаторії зможуть лише ті роми, що живуть у Шевченківському районі?

М.Ю.: Ні, тут зможуть лікуватися і роми з області і навіть ті, хто мігрує. Для координації хворих буде спеціально створена картотека, так звані медичні паспорти. Звичайно ж, що грант нам не забезпечить безліч спеціалістів, дорогі й потрібні ліки, але прийманим елементарну диагностику і стаціонарне лікування ромам ми зможемо гарантувати. Зрештою, треба розпочати, а далі побачимо, як ця справа має розвиватись.

- Чому саме ця амбулаторія, ця поліклініка вирішила підтримати проект?

Галина Мартинюк: Переважна більшість ромського населення міста проживає компактно в нашому районі, в межах нашої амбулаторії.

- Чи є у Вас дані про те, скільки тут приживає ромів, як часто вони звертаються за медичною допомогою і з якими проблемами?

Г.М.: Офіційної статистики, на жаль, ми ще не маємо. Але таке питання вже виникло - до нас насправді дуже часто звертаються роми, тому ми плануємо вести таку статистику, адже збираємося взяти на обслуговування єтничну групу повністю. Найчастіше ж роми до нас звертаються з захворюваннями шлунково-кишкового тракту, гепатонею, атеросклеротичними ураженнями, які, можливо, пов'язані з неправильним харчуванням. Основна маса звернень із хронічними захворюваннями, але звертаються і з гострими. І з дітками до нас приходить, через те, що ми сімейна на амбулаторії, отож ми обслуговуємо сім'ї від новонародженої дитини до найстарших її представників. Гадаю, що для людей це ідеальний варіант.

- Що саме потрібно для того, щоб проект успішно стартував і функціонував?

Г.М.: Дуже бракує коштів. Наприклад, ремонт в амбулаторії ми самі зробили. Але нам дуже потрібне обладнання: портативний електрокардіограф, щоб ми могли нині користуватися на дому; нам потрібен пристрій для визначення рівня цукру в крові, адже діабет є дуже поширеним захво-

мігрують і найбільше потерпають від туберкульозу...

Г.М.: Це - соціальне захворювання, з яким ми самотужки боротися не можемо. Та принаймні флюорографічне обстеження ми зможемо організувати без проблем. У нас на базі поліклініки є необхідне обладнання, якою використовується і питання з плівками.

- Чи є у Львові подібні амбулаторії сімейних лікарів, і як довго працює ця?

Г.М.: Ми працюємо вже шість років. Наша амбулаторія друга така у Львові, але після нас з'явилось ще кілька амбулаторій і відділень сімейних лікарів. Проект з розвитку сімейної медицини в Україні був започаткований за допомогою американського фонду "Надія". Я гадаю, що цей метод обслуговування населення приживеться, таїк висновок можна зробити з результатів нашої роботи.

Коли ми покидали невеличку, але надзвичайно затишну амбулаторію на вулиці Варшавській, Микола Юрченко, прощаючись в завідуючою, назвав її Тютюком Галею. Побачивши моє здівування, пан Галя посміхнулася і сказала: "Та я із цього знаю змалечку!". Як пояснила місяцем згодом Микола, його дочка є вже четвертим поколінням, яке лікує пані Галина Мартинюк. Крім того, я довідалася, що пані Мартинюк, як і інші лікарі, котрі працюють в амбулаторії, ніколи не відмовляють у допомозі... навіть у неробочі часовини готові прийти на допомогу. Висновок очевидний - сімейний лікар це не просто лікар, це - повноцінний член цієї родини!

Гадаю, в тому, що проект буде успішним, можна не сумніватися!

Марта Швець,
м. Львів

На світлині:
Завідуюча амбулаторії у своєму кабінеті;

Одна із сестричок у затишному коридорі амбулаторії.

рому ж сім'ї, якою є інша... більша не мала сил терпіти знушення п'яного чоловіка. Після чергового дебошу забрала пожитки, Володю, Андрія та її піша з хати... вид чоловіка, де прожила

ТАКЕ ВОНО, ЖИТТЯ...

Романі баht - ромське щастя

Прочитавши заголовок цього матеріалу, дехто з читачів, можливо, подумає, що розмова у ньому піде про популістичні відносини між ромами та іншими групами населення, про зорину сполохань коханій, про слози та радість ромського кохання. Ні, розповідь буде про те, що робить часливими кожну жінку, незважаючи на її національність - дітей. Про прагнення Матері бути потрібною тим, приносити кожним прожитим днем, кожним своїм диханням користь дітям, бажання, немоє тільки летти над ними і закривати собою від небезпек і труднощів.

Ця тема нині втрачає інтерес, можливо, хтось з читачів заперечить. Адже дитячі будинки та школи-інтернати перевопнені діткамі, від яких відмовилися батьків і які, крім якої своїх виховательниць, не можуть ні до кого притулитися.

Це так. Чому ось таємно осіннім часом батьківські почуття багатьох людей затмрює пристрасть до горілки, бажання наповнити своє життя тимчасовими радощами?

Ніна Біденко не така Вона виховала десятеро дітей: Раю, Миколу, Володю, Дмитра, Віктора, В'ячеслава, Жанну, Михайлі, Світлану, Андру. У 1974 році Указом Президії Верховної Ради СРСР їй було присвоєне почесне звання Матері-героїні. Але стати героїною було зовсім нелегко. Чоловік майже зовсім є зміївався вихованням дітей (така вже у році тенденція), кожного дня сідав на воза і їздив по місту. Зібрали скоттару, гарніч'я, залізо та іншу "вторисировину".

Гроші від продажу всього цього ледве вистачали, щоб не вмерти з голоду... Крім того, як свідчать сусіди, господар часто був напідпитку, вчиняв сварки і тоді жінка разом з своїми діттями ховалася, да доведеться.

Сьогодні пані Ніна каже, що завжди у такі скрутні хвилини, не втрачала віри у майбутнє. "Підтримають діти і все зміниться на краще", - гадала собі.

І справді, коли попідростали діти і пішли працювати - Раю, Микола і Дмитро - їй стало набагато легше. Так потроху майже всіх своїх дітей вивела у люди.

Але... але... Але, як жахує, у сім'ї... бувають діти різni. У Володі виявилось психічне захворювання. Найменшого - Андрійка, коли йому було близько року, старші випадково придавили діваном. Лікар швидко допомог, коли привів малого до тім, лише похитав головою: "Ніяких гарантій дати не можу". Хлопчик виріс, але періодично лікується.

А Дмитро помер. Трапилося це 14 травня 1987 року. Того дому вилопнилося двадцять сім років, вантажив вагони на залізничні станції, і, можливо, від натуги, звух та носа пішла кров. За кілька хвилин Дмитра не стало. Дивувались люди - такий міцний, красивий ромський хлопець і таке сталося.

Після похорону сина пані Ніна стала немов би якоюсь іншою... більша не мала сил терпіти знушення п'яного чоловіка. Після чергового дебошу забрала пожитки, Володю, Андрія та її піша з хати... вид чоловіка, де прожила

майже сорок років. Гадже підкалили, що на вулиці Калинівській є будинок з незайнятим квартирою.

Квартира виявилася невеличкою. Лише дві кімнати з облупленою штукатуркою та павутинами по кутках.

Вибирали, звичайно, було з чим. Ніна побила кімнати та перегорнула нову сторінку свого життя. Чоловік її більше не переслідував, бо боявся двох халавден (міліціонерів), які жили поряд. Дній ночі вона проводила у турботах про двох найдорожчих, нещасних і, можливо, саме тому найбільш близьких материнському серцю, дітей. Готовила їжу, праща, вела нехітре домашнє господарство. Коли у Володі були кризи і його забирали до лікарні - кожного дня носила її на руках, годувала з ложечки.

Так непомітно сплинуло три роки. Потім будинок, який давав

й притулок, потрапив у зону спорудження нового об'єкта. Суди-халавде виходили у запропоноване не для них житло. Прийшли будівельники і почали знати дахи, розбивати стіни. Куди податися ромі? Іншого житла їй на той час нікто з чиновників не пропонував, адже приписана вона зовсім у іншому місці. Повернути до чоловіка вона теж не могла - він живе з іншою ромкою.

Старші діти пропонували матері переїхати до них. "А куди я подіну своїх калік?" - запитувала мати доньку.

Отак і виходить, що одна жінка, яка має і квартиру, і всі можливості виховувати своє дитя, відмовляється від нього і передає на піклування державі, а інша, наприклад, як ось ця ромка, вважає що зація турбувається і доглядає своїх дітей-калік, але не має для цього можливості. Хто ж діломоже таким материм у нашій демократичній, правовій державі?

А іх, особливо серед ромів, ой, як багато, які потребують державної підтримки!

- Мені не потрібно житло з вигодами. Дайте мені одну-едину кімнату з плитою, щоб можна було зварити дітям борщ, - говорила Ніна Біденко чиновникам. Але, але...

Старші діти не залишили матері і своїх братів-калік без прикупки. Вони пригорнули їх до себе. Бомати - вона єдина - для всіх рідніх!

Леонід Савицький, власкор, м.Олександрівка, Кіровоградська обл.

На світлині:
Ромська сім'я на Кіровоградщині в пошуках металобрухту, щоб якось вижити...

У смт. В.Березний ромський табір розташований під лісом, де роми проживають на трох вулицях. Більшість безробітні, відждують на сезонні роботи в інші області. Держава мало піклується про їхнє життя-буття, а ромські лідери як можуть, так допомагають. З одним із таких лідерів - головою Великоберезнянського осередку культурно-просвітнього Товариства "Роман Яг" - Іваном Михайловичем Тирпаком зустрілася наш кореспондент і попросила відповісти на кілька питань.

- **Іване Михайловичу, як виник задум щодо створення осередку культурно-просвітнього Товариства "Роман Яг"?**

- Безробіття, низький рівень життя великої березнянських ромів гнітило душу, думки не давали спокою і в голові виникали різноманітні ідеї і плани. Одну з таких ідей вирішили з кількома ромськими ентузіастами віднести в життя. А це - будівництво кузні у ромському табірі смт. В.Березний.

Цю ідею і пропозицію підтримав Алладар Адам. Працівники Товариства "Роман Яг" з Ужгорода допомогли правильно оформити проект з будівництва кузні. Був створений і осередок культурно-просвітнього товариства "Роман Яг". Головою цього Товариства став я, заступником Володимиром Тирпаком; Володимиром

Іван Михайлович Тирпак: "Чі камел май бут те на гібазі..."

Іван Михайлович Тирпак: "Намагатимемося не допускати більше помилок..."

Сурмай веде культурно-просвітницьку роботу; Михайло Тирпак відповідає за санітарний стан території ромського табору; Михайло Сурмай займається громадською роботою; Юліус Дъордь спільно з головою правління "Роман Яг" ведуть роботу по зарученню дітей в школу, в тому числі і недільну.

- Чи здійснилася ваша мрія щодо будівництва кузні?

- Для будівництва кузні за по- даним проектом було виділено гроші Фондом "Відродження". Спеціалісти мали своїх, і розпочали будівництво своїми силами з допомогою робітників ромського табору. Завершили будівництво об'єкта у 1999 році. Головним ковалем став Володимир Михайлович Тирпак, бо сам Тирпак з давніх-давен займалася ковальським ремеслом і славився своїми виробами. Прадід, Павло Михайлович Грунза, працював у державній кузні у міжвоєнний період, а батько - Михайло Павлович, мав власну кузню.

Уже протягом двох років у кузні виготовляють не тільки

різноманітні вироби (підкови, скрипки, мотики, лопати, скоби, запчастини для возів тощо), а й навчають ковальській справі ромських дітей.

- Мета вашого Товариства.

- Наша мета - навчити дітей розмовляти і писати ромською мовою, бо більшість батьків-ромів почали вчити розмовляти дітей закарпатським дialekтом, щоб діти могли адаптуватися у відповідному середовищі. Тому наш осередок Товариства "Роман Яг" почав порушувати питання про збереження ромської мови, культури, традицій, навичок тощо.

- **Іване Михайловичу, як ви цього домагаєтесь і яка робота наразі ведеться?**

- У 2001 році у Фонд "Відродження" був поданий проект щодо організації і відкриття недільної школи для ромських дітей у Великому Березному. Проект було підтримано і виділено кошти для створення такої школи, що почала працювати при В.Березнянській ЗОШ I-III ступенів. Усі ромські діти, які навчаються у загальноосвітній школі, почали до-

датково по п'ятницях після уроків удосконалювати ромську мову і загальноосвітні предмети. Навчають їх вчителі загальноосвітньої школи Марія Константинівна Штибель і Іванна Михайлівна Тирпак. Ромську мову викладає і вчить правильно писати й розмовляти - Ігнат Михайлович Тирпак.

Діти відвідують школу із задоволенням. Організовано харчування, щоб діти могли після уроків продовжувати навчання. Створено фольклорний ансамбль "Ватра", де їх вчать танцювати і співати ромські пісні. Керівник ансамблю - Іван Тирпак (голова товариства).

Недолік лише в тому, що діти мало займаються спортом, бо нема відповідних умов і спортивного інвентаря. На жаль, із настанням холодів відвідування почало падати. Через скрутну матеріальну становище батьків діти не мають відповідного взуття й одягу. В.Березнянська райдержадміністрація не допомагає. За 2 останні роки не отримали жодної гуманітарної допомоги.

Панує безробіття у ромських сім'ях. А ті роми, які повертають-

ся із заробітків, часто вживають спиртні напої й порушують чинні закони. Тому В.Березнянський ромський табір належить до неблагополучних.

Представники осередку Товариства "Роман Яг" просять селищну раду В.Березного піти назустріч ромським сім'ям і допомогти матеріально, адже у таборі проживає понад 240 ромських дітей дошкільного і шкільного віку. А діти - це наше майбутнє. Від того, як ми їх виховаемо, залежить і яким буде наше суспільство.

Під час виборчої кампанії нашому Товариству обіцяли різноманітну допомогу і навіть збудувати окрему школу й відкрити медпункт у ромському таборі. Після виборів все забулося й ніхто не порушує, крім нашого Товариства, цього питання. Ця проблема, про яку не роз писалося у районній газеті "Карпатська зірка", зазнала у глухий кут. Нас поважають лише тоді, коли йде виборча кампанія, тому лідери Товариства намагатимуться не повторити більше таких помилок.

**Розмову вела
Воліка Опаленик**

РОМАНІ ШКОЛА АНА О ХАРКОВО РОМСЬКА ШКОЛА У ХАРКОВІ

Відкриття нової ромської школи-студії у Харкові символічно зібaloся з Днем учителя. хоча нову цю школу важко назвати, бо вже другий рік поспіль вона гостинно відчиняє двері у світ знань молодому поколінню ромів. Однак офіційного статусу школа набула з підписанням проекту на її створення за підтримки Фонду "Відродження".

30 молодих людей віком від три з половиною до двадцяти трох років з радістю і великою цікавістю відвідують навчальний заклад, створений Харківським обласним культурним центром "Аме рома". Організатори проекту та керівники центру - Олександра та Людмила Карапетови, розробили цікаву і пізнавальну навчальну програму. До неї входить вивчення ромської мови, циганських пісень (причому як фольклорних, так і пісень сучасної естради), традиційного ромського танцю (сольного, та бірнго та місцевого).

На відміну від харківських освітніх ромських закладів, створених раніше, школа Карапетових не є ефемерною. Її відвідують школарі, реальні допілніві хлопчики і дівчата зі своїми маленькими та великими мріями, запитаннями, талантами та здібностями, а не "мертві душі", якісною лише на папері. Ці діти спростовують твердження, що молоді роми не прагнуть навчатися, здобувати освіту. Навіть влітку, коли для більшості інших однолітків тривали канікули, ромські підлітки активно гастролювали. На їх рахунку численні виступи для ветеранів, афганців, дітей-інвалідів. А за кілька тижнів до початку заняття у новій школі - молоді люди кожного дня телефонували додому вчителям і питали, коли ж нарешті розпочнеться новий навчальний рік.

"Особисто мені тут цікавше, ніж у звичайній школі", - говорить 12-річний Павло Рusanov. - Цікаво, те, що всіди виступаємо. Тут працює наша школа громада, і цим все сказано."

"Головне у цій студії, - включається до розмови Анна Приходько, - дружній колектив. Та вчителька, що всіди виступаємо. Тут працює наша школа громада, і цим все сказано."

"Головне у цій студії, - включається до розмови Анна Приходько, - дружній колектив. Та вчителька, що всіди виступаємо. Тут працює наша школа громада, і цим все сказано."

"Головне у цій студії, - включається до розмови Анна Приходько, - дружній колектив. Та вчителька, що всіди виступаємо. Тут працює наша школа громада, і цим все сказано."

"Головне у цій студії, - включається до розмови Анна Приходько, - дружній колектив. Та вчителька, що всіди виступаємо. Тут працює наша школа громада, і цим все сказано."

Вчителі краса та романтика ромського мистецтва, прадавні звичаї.

Уроки ромської мови проводяться в ігровій формі, що дозволяє краще сприймати навчальний матеріал. У тренінгах з танцю беруть участь всі школярі одночасно. Причому дорослі допомагають маленьким розкрити потенційні таланти та можливості, впроваджуючи, таким чином, засади ланкастерської школи. Відмінне навчання та поведінка зазвичай заохочуються: відмінники солоють на виступах. У перспективі діти вивчатимуть естетику. А разом із курсом сучасної історії України, що викладається у загальноосвітніх школах, у студії вивчатимуть історію ромського народу.

Не лише любов до ромської мови і традицій пріщеплюють Карапетови своїм вихованцям. Прагнення зробити з ромського підлітка багатогранну особистість лежить в основі навчальної програми закладу. Підтвердженням цього слугує можливість безкоштовно відвідувати заняття з англійської мови на найпрестижніші (і, до речі, найдорожчі) у Харкові курсах під "International

House". Таку нагоду подарували вихованцям ромської школи Олександр і Людмила Карапетови та керівництво англійської школи.

Але я у будь-якої медалі є інший бік, так і в студії не обходиться без певних проблем. І хоч існує матеріальна підтримка Фонду "Відродження", фінансові проблеми все-таки даються визнання. Приміщення школи, хоч і має репетиційну залу, але вимагає функціональних вдосконалень. Зараз ця проблема порушена вчителями школи перед владою міста і області. Чиновники намагаються знайти при-

міщення з комфортощими умовами навчання. Заробітна плата вчителів становить 20 доларів на місяць, 10 з них йдуть на податки, решта - є просто мізерною винагородкою за нелегку працю вихователя. Залишається лише подивуватися тій відданості, з якою беруться за справу Карапетови.

"Наша мета, - говорить Карапетова, - зробити так, щоб слово "циган" не набувало негативного змісту. Школа сприятиме розвитку культурного та освітнього рівня ромів."

**Яна Захарова,
м.Харків**

ФЕСТИВАЛЬ ТЕЛЕПРОГРАМ ДЛЯ НАЦМЕНШИН В ЗАКАРПАТТІ ЗАВЕРШИВСЯ, АЛЕ РОБОТА ПО СТВОРЕННЮ СТРІЧОК І ПРОГРАМ ТРИВАЄ

Наши читачі, очевидно, не забули стрічок, які демонструвалися на голубому екрані під час недавнього четвертого Міжнародного фестивалю телерадіопрограм для нацменшин. Його організатором виступила Закарпатська ОДТРК. Гість з Австралії Мірко Богатай в інтерв'ю сказав, що в Європі мешкає понад 50 мільйонів представників нацменшин. Тє, що можна зустрітися, подискутувати - заслухувати величезної уваги. Адже можна обмінятися досвідом роботи, подивитися різні програми. А це збагачує.

До речі, на фестивалі з'явилися 120 учасників із 12 країн Європи. Представлено 120 телевізійних та радіопрограм. Конкурсні роботи збереглися для призу гостей. А очолював журі президент національної радіокомпанії України Віктор Набrusko. Згодом була можливість ще раз переглянути та прослухати конкурсні роботи. Румунські передачі йшли

угорською та українською мовами, югославські - словацькою та угорською і т.д.

Гран-при отримала програма радіо "Timişoara" (Румунія), країною телероботою визнана програма "Гогар" Хмельницької обласної державної телерадіокомпанії. Відзначено чимало інших робіт, зокрема й Закарпатської ОДТРК.

Вручаючи головні призи, голова державного комітету інформаційної політики телебачення і радіомовлення України Іван Чиж, побажав фестивалю "Мій рідний край", його організаторам творчого натхнення, подальшої роботи.

Як відомо редакції, до наступного п'ятого міжнародного фестивалю закарпатські телі і радіожурналісти (разом із журналістами "Роман Яг") готовують кілька нових програм, героями яких є роми Закарпаття.

ВЛ.ІНФ.

Петро Миколайович Лизанець:

"Українсько-ромський розмовник - це перший крок у вирішенні унормування як усної, так і писемної ромської мови"

Із завідувачем кафедри угорської філології, директором Центру гунгарології УжНУ, доктором філологічних наук, професором, заслуженим діячем науки і техніки України Петром Миколайовичем Лизанцем відбулася щира і цікава розмова. Наш кореспондент попросив пана професора відповісти на кілька питань щодо ромської меншини і виходу першого ромського навчального посібника "Українсько-ромський розмовник", до якого Петро Миколайович написав Передмову.

- Петре Миколайович, Ви написали Передмову до "Українсько-ромського розмовника". Що ви можете сказати за ромське культурно-просвітнє товариство "Романі Яг"?

- На сьогодні я є головою Закарпатського угорськомовного наукового товариства, тому знаю про всі національні меншини і часто зустрічаюся на багатьох нарадах з головами національних меншин, в тому числі й ромських у Центрі культури національних меншин. Я добре і повагую ставлюсь до всіх керівників національних меншин. Першим, хто звернувся до мене за допомогою, - це голова Товариства "Романі Яг" Аладар Адам і редактор однайменної газети Евгенія Навроцька й попросили мене висловити свою думку про можливість укладання українсько-ромського розмовника, знаючи про те, що ми вже видали у Центрі гунтарології 5 розмовників.

Щодо ромів, то вони мають свою давню історію. Кочуючи з Індії на Схід і на Заход, роми зустрічалися і контактували з різними національностями, запозичали у них найкраще і самі передавали іншим все краще, що могли: свій запал, гордість, незалежність, велиобутість, прекрасну музику, пісні і танці. Це прекрасні майстри не тільки музичних інструментів, а й виробів з дерева, вальською справи, лозоплетіння тощо. Роми мають свою специфічну культуру, яку всім іншим народам треба поважати і все зробити для того, щоб вона як рівноправна зайняла своє достойне місце у європейській культурі. Наше завдання допомогти им у цьому згідно з чинним законодавством.

- Як Ви допомагали відповісти задум створення ромського розмовника прапорщикам Товариства "Романі Яг"?

- Роми не мають своєї унормованої літературної мови, не мають кодифікованої мови, підручників, навчальних посібників тощо. Отже, допомога їм потребна в першу чергу.

З Адамом і Навроцькою ми часто зустрічалися. Я висловив своє бачення створення такого розмовника, розповів про принципи такої колективної роботи і на їх пропання дав згоду написати Передмову до цього посібника.

Внаслідок спільної праці вийшов цього року за авторством Адама і Навроцькою "Українсько-ромський розмовник".

Я вважаю - це перший значний крок у вирішенні важливих

питань щодо унормування як усної, так і писемної мови ромів.

- Пане професоре, чому в основу цього розмовника Ви рекомендували українську мову, а не русинську, тобто діалектну чи угорську?

- Укладати навчальний посібник ми не можемо на базі діалектної мови. Русинська мова, як і ромська, на сьогодні на Закарпатті не унормовані, хоч у ряді навколошніх країн (Словаччина, Польща, Угорщина, Югославія) русинська мова упорядкована і її викладають у школах і вузах. Отже, вирішували спільно, і я рекомендував українську мову як державну, яка, без сумніву, має вплив на розмовну мову ромів, її вона все більше впливатиме і в першу чергу в сфері термінології. Роми зможуть самі краще оволодіти українською мовою, бо у цьому є потреба, а русинською, угорською та словацькою, як і іншими мовами, вони і далі можуть розмовляти.

Старше покоління ромів і навіть середнє на Закарпатті більше володіє угорською мовою, ніж українською. Це пояснюється тим, що протягом багатьох століть за часів Австро-Угорщини угорська мова була державною. І для того, щоб якісні офіційні справи могли вирішуватися, роми змушені були опановувати угорську мову.

З паном Аладаром і пані Евгенією ми розглядали можливість укладання розмовника на базі угорської мови. Але для майбутнього це не сприяло б оволодіння ромами української мовою, бо молоді, які живе в українськомовному середовищі більше знає українську, ніж угорську. Подальшим кроком повинно бути укладання ромсько-українського, українсько-ромського словника, хоча б на 5.000 слів, які б могли забезпечити розмовний рівень молоді і викладання ромської мови в школах.

- Петре Миколайович, якої Ви думки щодо навчання молоді рідної ромської мови і створення спеціальних ромських шкіл, включаючи поступово і середні школу з тим, щоб відкрити згодом ромське відділення в університетах?

- Я вважаю, що у перспективі усе це можливе, але, на мою думку, слід відкрити, в першу чергу більше недільних ромських шкіл, де роми компактно проживають. Для цього потрібно провести велику попередню роботу, а саме створення цілого ряду належних ромських розмовників, починаючи з найпростішого і закінчуючи найбільш

складним. Необхідно укласти теж найпростішу граматику і постулювати її до складної, і все це застосовувати у недільних школах. Коли ромська молодь навчиться добре читати і писати як ромською, так і українською мовами, коли ромська мова буде більш-менш унормована, тоді може йти мова про відкриття загальноосвітніх ромських шкіл, а згодом і ромського відділення при УжНУ.

- Розкажіть коротко про себе.

- Народився я на Свалявщині в сільському селі Родниковік у сім'ї лісоруба. Коли мені було 6 років, батьки з п'ятьма дітьми переселилися у Берегівський район на прислік з Шом (Каштаново). Там пішов у перший клас. Село було угорськомовне, тому й вивчав угорську розмовну мову. Згодом продовжив навчання у горожанській школі в Мукачеві, а у 1944 році був переведений у Берегівську гімназію, яку закінчив у 1948 р. У цьому ж році поступив в УжНУ, а далі в аспірантуру, яку закінчив у 1956 р. Відтоді і працюю в університеті. У 1959 р. захистив кандидатську дисертацію, а у 1971 р. - докторську, у 1972 р. отримав звання професора. З 1977-84 рр. був деканом філфаку УжДУ, головою спеціалізації по захисту докторських дисертацій. А з 2000 року по нині є головою спеціалізації по захисту кандидатських дисертацій з фіно-угорських та самодійських мов, а також української мови. У 1966 році обраний завідувачем кафедри угорської філології, де працює і по сьогодні, а з 1988 року - директор Центру гунтарології УжНУ. У 1995 Президент України на святкуванні 50-річчя УжДУ вручив мені диплом із присвоєнням звання "Заслужений діяч науки і техніки України".

- І насамкін. Щоб Ви побажали працівникам Товариства "Романі Яг" і читачам газети?

- Я хочу цілою привітати авторів Адама і Навроцьку з випуском українсько-ромського розмовника і побажати їм успіхів у подальшій роботі, а всім працівникам і читачам "Романі Яг" - міцного здоров'я, особистого щастя і творчого напихнення. Ваша газета читається з інтересом, бо у ній є цікаві матеріали. Щасливі вами діори і успіхи в загальнoukraynskij gazet.

- Дякую за розмову.

Інтерв'ю взяла
Валентина Ткаченко

Перша ластівка - навчальний посібник "Українсько-ромський розмовник", авторами якого є А.Адам і Є.Навроцька, вийшов нещодавно у ВАТ "Видавництво "Закарпаття".

Неординарні думки щодо виходу цього посібника різних верств населення. Однак більшість тих людей, які мали змогу познайомитися зі словником, сквально поставилися до цього посібника.

З кількома представниками різних категорій людей мені вдалося зустрітися і записати їхні відгуки щодо виходу українсько-ромського розмовника.

Людмила Василівна Хорова - вчителька Часливської спеціалізованої школи-інтернату:

- Я маю усіякі розмовники і словники. А от такого ще не мала. Із задоволенням познайомилася і навіть вивчала ромські слова і вирази, бо у нашій школі багато навчається ромських дітей-сиріт і т.д., до яких не приходять батьки; не знають ромської мови. От у вільний час або під час заняття школи вивчаємо її знайомимося з ромською мовою.

Дітям дуже цікаво, юні хотіли б мати такі розмовники. Я вдячна авторам цього підручника за те, що вони намагаються унормувати ромську мову і поширити її серед населення.

Віктор Йосипович Фонтош - технічний працівник при КШЕП (комунальне підприємство "Джевеллерія", службі хору "Девеллескер дром" ("Господині шлях") у селі Каштаново).

- Розмовник я вже бачив. І дуже радий, що для ромів створюють навчальні посібники, але не задоволений тим, що багато ромів не знають ловарський діалект і тому не можуть у повному об'ємі користуватися ним. Але я намагаюся зрозуміти, багато слів і виразів зачую напам'ять і думаю, що настане такий час, що усі роми зможуть говорити і писати однією унормованою ромською мовою. А цьому допоможе Господь Бог.

Галина Миколаївна Каചур - студентка II курсу філологічного факультету словацького відділення УжНУ:

- Це надзвичайно корисний посібник не тільки для національної ромської меншини, а й для всіх інших меншин. У розмовнику я знайшла багато спільніх слів і коренів з словацькою, угорською і русинською мовами. Адже роми у різні історичні часи пристосувалися до відповідного середовища і запозичували слова в інших націях і передавали свої. Проаналізувавши розмовник, можна зробити цікавий висновок щодо розвитку і зближення ромської мови з мовами сусідів держав, в тому числі з словацькою. Вітаю авторів і бажаю успіхів у подальшій їхній творчості.

Іштван Піжу - учень 6 класу Ужгородської ЗОШ № 14:

- Я знаю про такий розмовник. Його приносили у нашу школу. Але мені не дістався. Я отримав лише дитячий журнал "Сонечко" і газету "Романі Яг". А розмовник мені подаруйте. Я вмію читати і писати, кожного дня відвідую заняття в школі, місяць успішно її закінчути і вивчити ромську мову. Дякую за цю цікаву книжку. Я буду її читати і правильно говорити ромською мовою.

"Джанкой браузерс", "Станіслав бенд" та інші

30 листопада в Ужгородському "Падіоні" відбувається міжнародний фестиваль "Пап-джаз-фест".

Як і в попередні роки, очікується участя у фестивалі, який цього разу матиме статус міжнародного, популярних колективів "Джанкой браузерс" під керуванням О.Полова з Києва, "Станіслав бенд" під керуванням Валерія Чікрісова, "Джіп-квінт" під керуванням Аладара Керекеша та інші. Окремі ще під знаком запитання.

Ясна річ, у фестивальній програмі обов'язково будуть

Вл.Інф.

Пораці від Раці

з 26 листопада
по 10 грудня

Овен - не переванта-
жуйте себе фізичною ро-
ботою, але поміркуйте над планами на майбутнє. Бізнес в цей час не дуже вдалий, але зустрі-
тесь з приемним чоло-
віком, який стане вам у нагоді, коли будете ви-
ришувати справи з людь-
ми в погоді.

Тельце - приділіть увагу здоров'ю, бажана про-
філактика та підтримка серцево-судинної системи.
Молоді люди, ви можете зустріти свою долю, але не поспішайте.

Близняни - той, хто винен вам гроши, - віддасть та запропонує відповідну роботу. За те, що ви зробите для своїх близьких - звичайно з задоволенням, - сім'я вам буде дуже вдячна. Маєте можливість виграти в лотерею.

Рак - навколо вас якісь хвилювання, останнім часом ви теж сквильовані, але матеріальне становище поліпшилося. Час подумати про святкові подарунки. Пridіліть увагу своєму партнери.

Лев - ви трохи зблилися з курсом, але вам допоможе знову знайти дорогу дуже шановна пані і, можливо, в цей час ви отримаєте подарунок на чужий день народження - за компанію. Зміряйте тиск, можливо, він підвищений.

Діва - будьте обережні, особливо у транспорте. Ваші родичі трохи вам дошкуляють, але вибачайтесь. Чекайте гостей, які до вас навіть і не зиралися. Ви ім будете дуже раді.

Терези - виберіть одну справу, якою ви будете займатися, інакше просто доведете себе до гіперто-
ничного кризу. Багато зовнішніх стосунків, зустрічей та домовленостей. Хоч трохи поспілкуйтесь з старими родичами.

Скорпіон - залишуйте рані, адже ви своїми руками нашкодили собі. Вас люблять, незважаючи на ваши вчинки. Будь ласка, виправдайте надії своїх близьких. В бізнесі виконуйте обіцянки, а гроши вас знайдуть!

Стрілець - від вас залежить, яке рішення приймуть оточуючі. До вас прислухуються, а декто, взагалі, копіює манеру поведінки. Будьте взірцем! У приватному житті все гаразд. Вітаю з днем народження!

Козеріг - допоможіть тим, хто хворіє. Встигните заробити чимало грошей, але маєте поруч недобру людину протилежної статі, яка заздрить вашим успіхам. Бережіться!

Водолій - кохання заважає заробіткам, але матимете можливість в наступному місяці змінити своє сімейне становище на краще. Пridіліть увагу навчанню.

Риби - можлива зміна житла, або хоча б відрядження. Та справа, які ви щойно почали, для вас не дуже нова, але вона виведе вас на хороших людей та додаст пошани у суспільстві.

Для всіх знаків буде корисно проаналізувати своє матеріальне становище, а свою душу приготувати для очищення. Пам'ятайте, що короткі дні та довгі ної - дуже сприятливий час для активної діяльності темних сил. Добро та зло знаходяться поруч в сім'ї людів всіх національностей. Звичайно ж, краче зосередитися на хорошому та згадати Божі життєві

Амарі історія. Наша історія

ПРОЯВИ РАСИЗМУ НАПЕРЕДОДНІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Документи першої половини ХХ століття засвідчили, що майже всі європейські країни приймали юридичні акти, розпорядження, укази, декрети про створення банку даних про рух ромів у Європі. "Терористичну" основу такої практики розробили спочатку в Німеччині (Мюнхен), яка пізніше доповідалася в Пруссії, Швейцарії, Данії.

У Швейцарії Міністерство юстиції проводило національну реєстрацію за їдентифікацію ромів. Потім створювали міжнародний банк даних про рух ромів у Європі (генеалогія, фотографія, відбитки пальців). Під час Голососту ("Пара-імос") на основі цих документів ромів арештовували в країнах Європи і відправляли у табори смерті.

1926 р. Швейцарська організація "Молодіжна основа" розпочала свою програму. Від ромських батьків без іхньої згоди забирали дітей, змінювали ім'я, прізвище і віддавали на виховання в іншій ім'ї. Ця програма тривала до 1973 року, а стала відома широкому загалу в 1980 році. Швейцарія вибачилася перед ромським народом за свої дії, але відмовилася надати інформацію про дітей, які були відібрані від батьків.

1927 р. Стів Касов засновує в США ромську організацію. Він зустрічався з пра-
вниками, які змінили своє ім'я, прізвище і віддавали на виховання в іншій ім'ї. Ця програма тривала до 1973 року, а стала відома широкому загалу в 1980 році. Швейцарія вибачилася перед ромським народом за свої дії, але відмовилася надати інформацію про дітей, які були відібрані від батьків.

1928 р. В Баварії (Німеччина) прийняли Акт про те, що сіні і роми будуть перебувати під пильним поліцейським наглядом. У травні цього ж року цей закон перевидався ще раз і затверджувався місцевим урядом, що було прямим порушенням статей Верхомарської Конституції.

Професор Ханс Ф. Гюн-

тер публікує статтю, де вказує, "... що роми це ті осoby, які привнесли іноземну кров у Європу. І є не бажання для проживання в ній".

1929 р. Третього квітня, на основі законів 1926 року, юридичний відділ Мюнхенського офісу був перенесений у центральний офіс по боротьбі з ромами. 16 і 17 квітня офісом видається постанова про те, що ім мають надсилатися всі відбитки пальців ромів Німеччини, які згодом будуть надслані у Міжнародне бюро Інтерполу в Відні. Одночасно вводиться обмеження про пересування ромів без документів, іхно затримку і перебування протягом 2-х років у "таборах ідентифікації". Закон пошириався на ромів з 16 років.

1929 р. У квітні в Росії починає входити в журнал "Романія".

1930 р. Після смерті "короля ромів Польщі" Георгія Квека, наступником став його син Михайло Квек Другий. Польський уряд визнав Михайлова Квека другим королем ромів Польщі.

1930 р. У Росії починає входити ще один журнал для ромів "Нево дром" ("Нова дорога").

1930 р. Норвезький журналіст Шаренбергер рекомендує провести насильну стерилізацію всіх ромів.

1931 р. У Москві починає працювати театр "Ромен". Спочатку це була експериментальна група. Театр розвивався, відокремлюючись, успішно працює й до

сьогодні. Очолює театр Михайло Сіленко.

1933 р. Генеральна асамблея ромів Румунії на чолі з Георгієм Ніколеску проводить конференцію в Бухаресті. Одним із рішень конференції було створення бібліотеки, лікарні, університету для ромів. Запровоновано проводити національне свято ромського народу, яке було присвячене скасуванню ромського рабства у 1856 році.

1933 р. 26 травня Націонал-соціалістична партія Німеччини вимагає легалізувати закон про насильну стерилізацію.

14 липня. Кабінет Гітлера проводить закон через законодавчий орган. Закон, що мав назву "Попередження негативного результату", передбачав стерилізацію в першу чергу ромів, а також німців чорного кольору (тобто дітей, що народились від німецьких жінок і осіб з африканського континенту, котрі були завезені з африканських колоній для патрулювання річки Рейн під час Першої світової війни). Закон ставався також євреїв та інших "соціально небажаних представників".

Закон скасував німецьке громадянство ромів, котрі не могли довести документально факту народження в Німеччині, та "східних євреїв", які потрапили в країну після Першої світової війни та революції в Росії. (У 1933 році вони становили 20% всіх євреїв Німеччини).

Підготувала
Є.Навроцька

"Ромська красуня - 2002"

Rita, 16 років,
с.Варі

Рената, 15 років,
с.Варі

Єва, 15 років,
м.Сваліява

Редакція газети "Романі Яг" і надалі запрошує ромських дівчат (віком від 12 до 20 років) взяти участь у фотоконкурсі.

Для участі у конкурсі слід подати своє фото. Необхідно також вказати вік, місце проживання.

ПГЕРАСА

В квартирі лікаря лунає дзвінок. Він відчиняє двері й бачить на порозі скелет.

- Ось так завжди, - говорить лікар, - чекають до останнього моменту і тільки тоді звертаються до лікаря.

♦ ♦ ♦

Андо кгер ченгенті не зваждає поглядом. Редактор зберігає за собою право виправляти мою і скорочувати матеріали.

Повний або частковий передрук матеріалів дозволяється лише з посиленим логотипом "Романі Яг".

♦ ♦ ♦

- Лікарю, я буду жити?
- Будете, але не захочете.

♦ ♦ ♦

- Дукладя, ме джівава вай на!

- Джівеса, ай пала кодо чі камеса.

РОМАНЕ ХАБЕНАТА

ПАПРИКАШНІ КАХНІ

1 кахні (кгани), 200 г олайо, попрос, тміно, майоран, 1 пурум, вегета, лон

Е хахні розчиняється про кота, аврі морас (твояс). Про олайо петьоль про кота (коці) чигнерді пурум. Сювас андре хахнєре кота. Ерімен (молото) попрос, майоран, тміно, лон, вегета, 100 г пай петьоль телє хін. Дочіпав пай, кеци кампел (тробуй).

Паше сювас коломпір вай рішкаша.

КУРКА З ПЕРЦЕМ

1 курка, 200 г олії, тміно, майоран, 1 цибуля, вегета, сіль

Курку ріжемо на маленькі шматки, мисмо. Смажимо на олії порізану квадратиками цибулю, додаємо курчє мясо. Першимо, солимо, посипаємо майораном, тміном, вегетою, додивамо 100 г води, аби тушкувалася до готовності. За потреби додивамо води.

Подаемо з картоплею або з рисом.